

1 הֵיִינוּ רִבְּנֵי – כחכמים, שכן רבי יהודה אומר, שזמן תפילת מנחה הוא
2 עד המחצית האחרונה של זמן מנחה קטנה, ואף המחצית האחרונה
3 בכלל זה, דהיינו עד הערב. ולא יתכן שרבי יהודה וחכמים אינם
4 חולקים שהרי התנא שנה אותם כשתי דיעות. אלא יש לומר שעד
5 ולא עד בכלל, ואם כן רבי יהודה סובר שזמנה עד המחצית האחרונה
6 של זמן מנחה קטנה, והמחצית האחרונה אינה בכלל זה, וחכמים
7 סוברים שזמנה עד הערב.

8 דוחה הגמרא: אֵלָּא מַאי – מה תאמר, שעד ולא עד בכלל, אם כן
9 אֵימָא סִיפָא – אמור ובאר את הסיפא של המשנה, וְשֵׁל מוֹסְפִין כֹּל
10 הַיּוֹם, רְבִי יְהוּדָה אָמַר, וּזְמַנָּה עַד שְׁבַע שְׁעוֹת מִתְחִילַת הַיּוֹם,
11 וְתֵינָא, מִי שְׁהוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי תַפְלוֹת לְהַתְפַּלֵּל אַחַת שֶׁל מוֹסֵף
12 וְאַחַת שֶׁל מִנְחָה, מִתְפַּלֵּל שֶׁל מִנְחָה בְּרֵאשׁוֹנָה, וְאַחַר כֵּן שֶׁל
13 מוֹסֵף, מִשּׁוּם שֶׁזוֹ תְּדִירָה – שמנחה היא תפילה מצויה, שמתפללים
14 אותה בכל יום, וְזוֹ – ומוסף אֵינָה תְּדִירָה, שלא מתפללים אותה
15 בכל יום, דברי חכמים. רְבִי יְהוּדָה אָמַר, מִתְפַּלֵּל שֶׁל מוֹסֵף וְאַחַר
16 כֵּן שֶׁל מִנְחָה, שֶׁזוֹ עוֹבְרַת – שמוסף היא תפילה שזמנה עובר, שהרי
17 רבי יהודה סובר שזמנה עד שבע שעות, וְזוֹ אֵינָה עוֹבְרַת – ומנחה
18 היא תפילה שזמנה אינו עובר. מְבֹאֵרַת הַגְּמָרָא: אִי אִמְרַת בְּשֵׁלמָא
19 – מובן הדבר אם תאמר שעד ועד בכלל, ואם כן זמן תפילת מוסף
20 לרבי יהודה הוא עד סוף שעה שביעית, הֵיִינוּ דְּמִשְׁכַּחַת לְהוּ – זהו
21 שמוצא אותה אף לשיטתו זמן שיש לפניו שְׁתֵּי תַפְלוֹת בְּהַרְדֵי – הרדי
22 ביחד, שהרי זמן תפילתו מוסף הוא עד סוף שעה שביעית, ותחילת זמן
23 מנחה הוא משעה שש ומחצה, ואם כן במחצית האחרונה של שעה
24 שביעית יתכן שיהיו לפניו שתי תפילות יחד. אֵלָּא אִי אִמְרַת – אם
25 תאמר שעד ולא עד בכלל, ואם כן זמן תפילת מוסף לרבי יהודה
26 הוא עד סוף שעה שישית, הֵיִכִי מִשְׁכַּחַת לְהוּ – איך מוצא אתה זמן
27 לשיטתו שיש לפניו שְׁתֵּי תַפְלוֹת בְּהַרְדֵי – ביחד, הֵיִכִי בִּינִין
28 דְּאֵתִיבָא לָהּ – שהגיע זמנה של מנחה בשעה שש ומחצה, כִּבְרֵי אֲוֵלָא
29 לָהּ – עבר זמנה של מוספין שהוא עד סוף שעה שישית. אֵלָּא מַאי,
30 עַד וְעַד בְּכֻלָּא, אם כן קִשְׁיָא רִישָׁא מַאי אֵיכָא בִּין רְבִי יְהוּדָה
31 לְרַבְּנָן, כְּמִבּוּאֵר לַעֲלִי. ואם כן בכל אופן שנאמר יקשה, אם נאמר
32 שעד ועד בכלל, קשה על מה ששינוי במשנה לגבי מנחה שרבי
33 יהודה סובר כחכמים, ואם נאמר שעד ולא עד בכלל, קשה על מה
34 ששינוי בברייתא שיש זמן שעומדות לפניו שתי תפילות יחד.

35 מיישבת הגמרא: מִי סְבַרְתָּ דְּהָא פְּלַג מִנְחָה – האם אתה סבור
36 שפלג המנחה הזה המוזכר בדברי רבי יהודה, פְּלַג אַחְרֵינָה קְאָמַר –
37 כוונתו למחצית האחרונה של זמן מנחה קטנה. אין זו כוונתו, אלא
38 יש לבאר שפְּלַג רֵאשׁוֹנָה קְאָמַר – כוונתו למחצית הראשונה של זמן
39 מנחה קטנה, וסובר רבי יהודה שעד ועד בכלל, ולדבריו סוף זמן
40 מנחה הוא עד סוף מחצית הראשונה של זמן מנחה קטנה, ואילו
41 לחכמים זמנה עד הערב. ואף על גב שרבי יהודה ביאר בברייתא (לעיל
42 ב) שפלג מנחה אחרונה שאמרו, היינו אחת עשרה שעות פחות
43 רביע, ואם כן משמע שכונתו למחצית האחרונה של זמן מנחה
44 קטנה, אין להוכיח כן, וְהֵיכִי קְאָמַר – וכך כוונתו בברייתא, אִימַת
45 נְפִיק פְּלַג רֵאשׁוֹנָה וְעִיל פְּלַג אַחְרֵינָה – מתי מסתיימת המחצית
46 הראשונה של זמן מנחה קטנה ומתחילה המחצית השניה, מִכִּי נְפִיק
47 אַחַת עֶשְׂרֵה שְׁעוֹת חֶסֶר רְבִיעַ – כשעברו אחת עשרה שעות פחות
48 רבע מתחילת היום, ואז הוא סוף זמן מנחה.

49 רב נחמן מביא ראייה ממשנה שרבי יהודה סובר עד ועד בכלל: אָמַר
50 רַב נְחֲמָן, אַף אֲנִי נְמִי תֵינָא – גם אנחנו שינוי שרבי יהודה סובר
51 עד ועד בכלל, ששינוי במשנה (ערוך פ"י מ"א), רְבִי יְהוּדָה בֵּן בְּנָא
52 הַעֲרִי דְמִשְׁה דְבָרִים, א. שְׁמַמְאֵינִי אֶת הַקְּמָנָה – שיש פעמים שביט
53 דין מלמדים קטנה יתנובה מאב שהשיאתה אמה, לְמַאן בְּקִירוֹשֵׁיהּ
54 ולבטלם למפרע. ב. וְשִׁמְשִׁיאִין אֶת הָאִשָּׁה שֶׁהֵלַךְ בַּעֲלָהּ לְמַדִּינַת
55 הַיָּם, עַל פִּי עַד אֶחָד שְׂאוֹמֵר שֶׁמֶת שֶׁם בַּעֲלָהּ. ג. וְעַל תְּרַנְגוּל
56 שְׁנַסְקָל בִּירוּשָׁלַיִם עַל שֶׁהֲרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ – תרנגול שניקר ראשו של
57 תינוק במקום שהמח רופף והרגו, סקלוהו בירושלים כדון שור שנגח
58 את האדם. ד. וְעַל יוֹן בֵּן אֲרָעָיִם יוֹם שְׁתַּנְּסַף עַל גְּבִי הַמְּזוּבָה

59 ונחשב יין גמור הראוי לשכר. ה. וְעַל תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר שֶׁקָּרַב בְּאַרְבַּע
60 שְׁעוֹת ולא יותר, והיינו כרבי יהודה שבמשנתנו, ואף על פי כן העיד
61 שקרב בשעה הרביעית עצמה, משמע שסובר עד ועד בכלל, וְשִׁמְעַ
62 מִיָּנָה – ומוכח שאף כוונת רבי יהודה במשנתנו עַד וְעַד בְּכֻלָּא.
63 מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִיָּנָה – אכן יש להוכיח כן.

64 רב כהנא פוסק כרבי יהודה: אָמַר רַב כְּהֵנָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה
65 שתמיד של שחר קרב בארבע שעות, והוא הדין לתפילת השחר
66 שזמנה עד ארבע שעות, הוֹאִיל וְתִנְן בְּכַהֲוִירָתָא – [במסכת מובחרת]
67 בְּוִוְרִיָּה – הואיל ושינוי במסכת עדיות כמותו, והלכה כאותן עדיות.
68 הגמרא חוזרת לדון במה ששינוי במשנה במסכת עדיות: וְעַל תְּמִיד
69 שֶׁל שַׁחַר שֶׁקָּרַב בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת. מקשה הגמרא: מַאֲן תֵּינָא לְהָא
70 (רתנן) [רתנן רבנן] – מיהו התנא ששנה את מה ששינוי בברייתא,
71 נאמר בתורה לגבי לקיטת המן (שמות טו כא), וְיִלְקֹטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר,
72 אִישׁ כְּפִי אֲכָלוֹ וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסָ' – הנשאר בשדה נימוח ונעשה
73 נחלים. אומרת הברייתא: נְמִיסַת הַמֵּן הִיְתָה בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת מִתְחִילַת
74 הַיּוֹם. מְבֹרַרַת הַבְּרִייתָא: אַתָּה אָמַר שֶׁנִּמַּס בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת, אִוֵּי אֵינִי
75 אֵלָּא בְּשֵׁשׁ שְׁעוֹת – שמא הכוונה היא שנמס רק בשש שעות.
76 מְבֹאֵרַת הַבְּרִייתָא: בְּשֵׁהוּא אָמַר בְּמִקּוּם אַחַר לִגְבֵי אֲבֵרָהּ אֲבִינוּ
77 בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ (בראשית יח א), וְהוּא יֹשֵׁב פְּתוּחַ הָאֵהָל בְּחֹם
78 הַיּוֹם, וְשִׁינָה הַכְּתוּב מִמָּה שֶׁנִּאֵמַר לִגְבֵי הַיָּם וְלֹא אָמַר 'כְּחֹם
79 הַשֶּׁמֶשׁ', הֵרִי שֵׁשׁ שְׁעוֹת אָמַר – שם הפירוש בשש שעות, משום
80 ש'כחום היום' משמע שעה שחם בה בכל המקומות, בִּין שִׁישׁ בְּהֵם
81 שֶׁמֶשׁ וּבִין שִׁישׁ בְּהֵם צֶל, וְהֵיִינוּ שְׁעָה שִׁישִׁית, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים –
82 אם כן כיצד נפרש את מה שנאמר 'וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסָ', בְּאַרְבַּע
83 שְׁעוֹת, מִשּׁוּם שֶׁוְחָם הַשֶּׁמֶשׁ' משמע שעה שחם בה רק במקומות
84 שיש שמש, אך צונן במקומות שיש בהם צל, והיינו שעה רביעית.
85 ומדברי הברייתא מוכח ששעה רביעית אינה בוקר, שכן זמן לקיטת
86 המן הוא בבוקר, שֶׁנִּאֵמַר (שמות טו כא) וְיִלְקֹטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר, וּבְשֵׁעָה
87 רְבִיעִית נִאֵמַר שֶׁהֵמֵן כְּבַר נִמַּס. אם כן מקשה הגמרא: מַאי – מיהו
88 התנא של ברייתא זו, לֹא רְבִי יְהוּדָה וְלֹא רַבְּנָן, דְּאִי רְבִי יְהוּדָה, עַד
89 אַרְבַּע שְׁעוֹת נְמִי צְפָרָא הוּא – עד סוף שעה רביעית הוא גם בוקר,
90 שהרי לרבי יהודה עד ועד בכלל. וְאִי רַבְּנָן, עַד חֲצוֹת נְמִי צְפָרָא
91 הוּא – עד חצות היום הוא גם בוקר, שכן סוברים (לעיל ב) שתמיד של
92 שחר קרב עד חצות.

93 מיישבת הגמרא: אִי בְּעִית אֵימָא – אם תרצה תוכל ליישב זאת כרְבִי
94 יְהוּדָה, וְאִי בְּעִית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כרַבְּנָן.
95 מְבֹאֵרַת הַגְּמָרָא: אִי בְּעִית אֵימָא כְּרַבְּנָן הַסּוֹבְרִים שְׁבוּקֵר הוּא עַד
96 חצות, ואף על פי כן לגבי המן מודים שהבוקר הוא עד סוף שעה
97 שלישית, מִשּׁוּם דְּאָמַר קְרָא 'בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר', וּמִמָּה שֶׁכָּפַל הַכְּתוּב
98 'בַּבֹּקֶר', מִשּׁוּם חֲלָקְהוּ לְשֵׁנֵי בְּקָרִים, בּוֹקֵר אַחַד עַד סוֹף שְׁעָה
99 שלישית, וּבוֹקֵר שֵׁנִי עַד חֲצוֹת.

100 וְאִי בְּעִית אֵימָא כְּרַבִּי יְהוּדָה הַסּוֹבֵר שְׁבוּקֵר הוּא עַד סוֹף שְׁעָה
101 רְבִיעִית, ואף על פי כן לגבי המן מודה שהבוקר הוא עד סוף שעה
102 שלישית, מִשּׁוּם שֶׁנִּאֵמַר 'בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר', וְהָא 'יְתִירָא – וְהִבְקֵר'
103 המיותר בא ללמדנו שיש חֲלָקְהוּ לֹא שְׁעָה אַחַת מִסוֹף הַבּוֹקֵר, וְהֵיִינוּ
104 סוֹף שְׁעָה שְׁלִישִׁית.

105 שואלת הגמרא: דְּכֹלְא עֲלָמָא מִיְהָא – מכל מקום כולם מודים
106 לדברי הברייתא שמה שנאמר 'וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסָ' היינו בְּאַרְבַּע
107 שְׁעוֹת, מַאי מִשְׁמַע – מנין משמע כן בכתוב. משיבה הגמרא: אָמַר
108 רְבִי אֶתָּא פְּרִי יַעֲקֹב, אָמַר קְרָא 'וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסָ', וְלֹא אָמַר 'כְּחֹם
109 הַיּוֹם', מִשּׁוּם שֶׁחָם רַק בְּמִקּוּם שִׁישׁ בּוֹ שֶׁמֶשׁ, אַךְ צוֹנֵן בְּמִקּוּם הַצֶּל,
110 וְאִיזוּ הִיא שְׁעָה שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ חָם וְהַצֶּל צוֹנֵן, הֵוִי אָמַר בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת,
111 אַךְ כְּשֶׁנִּאֵמַר 'כְּחֹם הַיּוֹם', מִשּׁוּם שֶׁחָם בִּין בְּמִקּוּם הַשֶּׁמֶשׁ וּבִין בְּמִקּוּם
112 הַצֶּל.

113 שנינו במשנה: תַּפְּלוֹת הַמִּנְחָה עַד הָעֶרֶב וְכוּ', רְבִי יְהוּדָה אָמַר עַד
114 פְּלַג הַמִּנְחָה.

115 הגמרא דנה כיצד ההלכה לגבי סוף זמן תפילת מנחה: אָמַר לִיָּה רַב
116 חֶסְדָא לְרַב יַצְחָק, הָתָם לִגְבֵי תַפְּלוֹת שַׁחֲרִית אָמַר רַב כְּהֵנָא, הֲלָכָה

1 כְּרַבִּי יְהוּדָה הוֹאִיל וּתְנִן בְּבַחֲרֵתָא כְּוֹתִיָּה – ושנינו במסכת עדיות
 2 המובחרת כמותו, הֵבֵא לַגְבִּי תְפִילַת מִנְחָה, מֵאִי – מהי ההלכה.
 3 אִישְׁתִּיק, וְלֹא אָמַר לֵיהּ וְלֹא מִיָּדִי – שתק רב יצחק ולא ענה לו
 4 כלום.
 5 אָמַר רַב חֲסֵדָא, נְחֹזֵי אֲנִן – נראה אנחנו לפשוט את ההלכה, מְדַרְב
 6 מְצַלִּי – ממה שרב התפלל תפילת ערבית שֶׁל שַׁבַּת בְּעֶרְב שַׁבַּת
 7 מִבְּעוֹד יוֹם, וְקִיבַל עֲלָיו שַׁבַּת בַּתְּפִילָתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, שָׁמַע מִיָּנָה –
 8 מוכח שְׁהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, שזמן תפילת מנחה הוא עד פלג המנחה,
 9 ולאחר מכן מתחיל זמן תפילת ערבית. דוחה הגמרא: אֲדַרְבָּהּ, מְדַרְב
 10 הוֹנָא וְרַבְּנָן לֹא הָווּ מְצַלֵּי עַד אוֹרְתָא – לא התפללו ערבית של
 11 שבת עד הלילה, שָׁמַע מִיָּנָה – מוכח שֶׁאֵין הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה.
 12 מְסִיקָה הַגְּמָרָא: הִשְׁתָּא דְלֹא אֲתַמַּר הִלְכְתָּא לֹא כְּמַר וְלֹא כְּמַר –
 13 עתה שלא נפסקה הלכה לא כחכמים ולא כרבי יהודה, דְּעֵבַד כְּמַר
 14 עֵבַד, וְדְעֵבַד כְּמַר עֵבַד – העושה כחכמים עושה כדין, והעושה כרבי
 15 יהודה עושה כדין.
 16 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה שֶׁרַב הַתְּפִלָּה עֲרַבִּית שֶׁל שַׁבַּת מִבְּעוֹד יוֹם,
 17 ואגב דין זה דנה בהוראות נוספות הנלמדות ממעשיו של רב: רַב
 18 אִיקָלַע לְבִי גְּנִיבָא – רב הזדמן לביתו של גניבא, וְצַלִּי – והתפלל
 19 תפילת ערבית שֶׁל שַׁבַּת בְּעֶרְב שַׁבַּת, וְהָוָה מְצַלִּי – והיה מתפלל
 20 כְּרַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא לְאַחֲוֵיָּה דְרַב – מאחורי רב, וְסִיִּים רַב אַת

21 תפילתו וְלֹא פְּסָקִיה לְצִלוֹתֵיהּ דְרַבִּי יְרֵמְיָה – ולא הפסיק את
 22 תפילתו של רבי ירמיה, כלומר לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכותל
 23 לעבור לפניו בעודו מתפלל כדי להגיע למקום שיושב שם, אלא
 24 נשאר על מקומו. אומרת הגמרא: שָׁמַע מִיָּנָה תְּלַת – מוכח מכאן
 25 שלושה דינים, שָׁמַע מִיָּנָה שֶׁמֵתְפַלֵּל אֲדָם תְּפִילַת עֲרַבִּית שֶׁל שַׁבַּת
 26 בְּעֶרְב שַׁבַּת, וְשָׁמַע מִיָּנָה שֶׁמֵתְפַלֵּל תְּלַמִּיד אַחֲוֵי רַבּוֹ, שְׁהָרִי רַבִּי
 27 יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא הִיָּה תְּלַמִּיד שֶׁל רַב, וְשָׁמַע מִיָּנָה שֶׁאֲסוּר לְעֵבֹר כְּנֶגֶד
 28 הַמְּתַפְּלִין – לפני מי שעדיין מתפלל תפילתו.
 29 מְסִיֵּיע לֵיהּ – יש להביא ראיה ממעשה זה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי,
 30 דְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, אֲסוּר לְעֵבֹר כְּנֶגֶד הַמְּתַפְּלִין, כְּמוֹ
 31 שֶׁפִּסְקָה הַגְּמָרָא מִחֲמַת מַעֲשֵׂהוּ שֶׁל רַב.
 32 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אִינִי – האם כך הוא הדין שאסור לעבור כנגד
 33 המתפלל, וְהָא רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי חֲלָפִי – עברו כנגד המתפלל.
 34 מתרצת הגמרא: רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת הוּא דְחֲלָפִי
 35 – עברו לפני המתפלל מחוץ לארבע אמותיו, ומה ששנינו שאסור
 36 לעבור כנגד המתפלל היינו דווקא בתוך ארבע אמותיו.
 37 הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בַּמַּעֲשֵׂהוּ שֶׁל רַב. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יְרֵמְיָה
 38 הֵיכִי עֵבִיד הָכִי – כיצד עשה רבי ירמיה כך והתפלל מאחורי רבו,
 39 וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם אַל יִתְפַּלֵּל אָדָם

ברכות - דף כז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שלישי) קלג

לעשות מלאכה, אך שאני צבור דלא מטרחינן להו - שונה הדין
 בציבור מביחיד, מפני שאין לנו להטריח את הציבור לחזור
 ולהתפלל.
 אמר רב תימא בר אבין, רב צילי - התפלל ערבית של שבת, בערב
 שבת מבעוד יום, רבי יאשיה מצלי - התפלל ערבית של מוצאי
 שבת, בשבת מבעוד יום.
 הגמרא מסתפקת האם מי שמקדים להתפלל ערבית של שבת בערב
 שבת, יכול לקדש קודם שתחשך: רב צילי של שבת בערב שבת,
 האם אומר קדושה על הכוס - יכול לקדש על כוס של יין מבעוד
 יום, או אינו אומר קדושה על הכוס עד שתחשך.
 הגמרא פושטת ספק זה מדברי שמואל: תא שמע דאמר רב נחמן
 אמר שמואל, מתפלל אדם ערבית של שבת בערב שבת, ואומר
 קדושה על הכוס מבעוד יום, והלכתא פנותיה - והלכה כמותו, אם
 כן נפשט הספק.
 הגמרא מסתפקת האם מי שמקדים להתפלל ערבית של מוצאי שבת
 יכול להבדיל קודם שתחשך: רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת
 בשבת, האם אומר הבדלה על הכוס של יין מבעוד יום, או אינו
 אומר הבדלה על הכוס של יין עד שתחשך.
 הגמרא פושטת ספק זה מדברי שמואל: תא שמע, דאמר רב יהודה
 אמר שמואל, מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת, ואומר
 הבדלה על הכוס, הרי שיכול להבדיל על היין מבעוד יום.
 הגמרא מביאה מעשה בענין תפילה מבעוד יום: אמר רבי ירמיה
 רבי אסי, אמר רבי אלעזר, אמר רבי חנינא, אמר רב, בצד - ליד
 עמוד זה התפלל רבי ישמעאל ברבי יוסי ערבית של שבת בערב
 שבת. כי אתא - כאשר בא עולא מארץ ישראל לבבל, חלק
 ואמר, בצד תמרה הוה ולא בצד עמוד הוה - היה זה ליד עץ דקל
 ולא ליד עמוד, ולא רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה אלא רבי אלעזר
 ברבי יוסי הוה, ולא ערבית של שבת בערב שבת הוה, אלא
 ערבית של מוצאי שבת בשבת הוה.
 שנינו במשנה: תפלת הערב אין לה קבע.
 הגמרא מבארת מה כוונת המשנה שתפלת ערבית אין לה קבע.
 שואלת הגמרא: מאי - מה הכוונה: אין לה קבע, אילימא - אם
 נאמר שהכוונה היא דאי בעי מצלי בקליה ליליא - שאם רוצה,
 יכול להתפלל ערבית כל הלילה, אם כן ליתני - היה לתנא לשנות
 תפלת הערב כל הלילה, כדרך ששנה זמן קבוע לגבי תפילת
 שחרית ותפילת מנחה, אלא מאי אין לה קבע, משיבה הגמרא:
 כוונת התנא להשמיענו כמאן דאמר תפלת ערבית רשות. דאמר
 רב יהודה אמר שמואל, תפלת ערבית, רבן גמליאל אומר, חובה,
 רבי יהושע אומר, רשות.
 אמר אבין, הלכה ברברי האומר שתפילת ערבית חובה, ורבא
 אמר הלכה ברברי האומר שתפילת ערבית רשות.
 הגמרא מביאה מעשה שבו נחלקו רבי יהושע ורבן גמליאל האם
 תפילת ערבית רשות או חובה: תנו רבנן, מעשה בתלמיד אחד שקבא
 לפני רבי יהושע ואמר ליה, האם תפלת ערבית רשות או חובה,
 אמר ליה רבי יהושע, רשות. בא אותו תלמיד לפני רבן גמליאל
 ואמר ליה, האם תפלת ערבית רשות או חובה, אמר ליה רבן
 גמליאל, חובה. אמר ליה אותו תלמיד, והלא רבי יהושע אמר לי
 שהיא רשות, אמר ליה רבן גמליאל, תמתן בשאלתך עד שיפנינו
 בעלי תריסין - תלמידי חכמים המנוצחים זה את זה בהלכה לבית
 המדרש. בשנכנסו בעלי תריסין עמד השואל ושאל, האם תפלת
 ערבית רשות או חובה, אמר ליה רבן גמליאל, חובה. אמר להם
 רבן גמליאל לחכמים, כלום - האם יש אדם שחולק ברבין זה
 וטובר שתפילת ערבית רשות. אמר ליה רבי יהושע, לאו. אמר ליה
 רבן גמליאל לרבי יהושע, והלא משמך אמרו לי שתפילת ערבית
 רשות, אמר ליה רבן גמליאל, יהושע עמוד על גלגלי ויעידו בך,
 עמד רבי יהושע על גלגליו ואמר, אלמלא - אילו אני חי והוא -
 והשואל מת, יכול החי להכחיש את המת, והייתי יכול להכחישו
 שלא אמרתי לו שתפילת ערבית רשות, ועכשיו שאני חי והוא חי,

לא כנגד רבו - ליד רבו, שמראה כאילו הם שוים, ולא אחורי רבו,
 משום שהוא דרך גאווה. ותניא, רבי אלעזר אומר, המתפלל אחורי
 רבו, והנותן שלום לרבו ככל אדם, ולא אומר לו שלום עליך רבי,
 והמתוויר שלום לרבו ככל אדם, ולא משיב לו שלום עליך רבי,
 והחולק על ישיבתו של רבו - הפורש משיבתו של רבו על מנת
 לעשות ישיבה לעצמו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו - האומר
 בשם רבו דבר שלא שמע ממנו, גזרם לשכינה שתתפלל מישראל.
 מבואר בבבליא ודברי רב שאסור להתפלל מאחורי רבו, ואם כן
 קשה כיצד רבי ירמיה שהיה תלמידו של רב התפלל מאחוריו.
 מתרצת הגמרא: שאני רבי ירמיה בר אבא דתלמיד חבר הוה -
 שונה רבי ירמיה בר אבא משאר התלמידים, מפני שהיה תלמיד חבר
 של רב, ולכן התפלל מאחוריו.
 הגמרא מביאה ראייה שרבי ירמיה בר אבא היה תלמיד חבר של רב:
 והיינו דקאמר ליה - וזהו שאמר לו רבי ירמיה בר אבא לרב,
 באותו יום שהתפלל רב ערבית של שבת מבעוד יום, מי בדלת -
 האם הבדלת עצמך מהמלאכה, הואיל וקיבלת שבת בתפילתך
 מבעוד יום, אמר ליה רב, אין, גדילא - כן, הבדלתי עצמי
 ממלאכה. וממה ששאל אותו רבי ירמיה מי בדלת, ולא אמר לו
 כדרך תלמיד לרב, מי גדיל מר - האם הרב הבדיל עצמו
 ממלאכה, מוכח שהיה תלמיד חבר של רב, ולכן דיבר אליו בלשון זו.
 משמע מדברי רב שהמקבל שבת בתפילתו מבעוד יום אסור
 במלאכה. הגמרא מקשה על דין זה: ומי גדיל - וכי מי שקיבל שבת
 בתפילתו מבעוד יום צריך להבדיל עצמו ממלאכתו, והאמר רבי
 אבין, פעם אחת התפלל רבי תפילת ערבית של שבת בערב שבת,
 ולאחר מכן נכנס למרחץ ויצא, ושנה לן פרקין - ולימד אותנו את
 פרקינו, ועדיין לא חשבתה. וממה שנכנס למרחץ לאחר שקיבל שבת
 בתפילתו מבעוד יום, יש להוכיח שלא צריך להבדיל עצמו ממלאכה,
 שהרי אסור לרחוץ ולהזיע בשבת. מתרצת הגמרא: אמר רבא,
 ההוא דנכנס להזיע - שם מדובר שרבי נכנס רק בשביל להזיע
 מחמת חום בית המרחץ, ולא נתן על עצמו מים חמים, וקורם גזירה
 הוה - והיה זה קודם שאסרו להזיע בבית המרחץ, ומותר לעשות כן
 אף בשבת עצמה, ואם כן אין להוכיח ממעשה זה שמותר במלאכה
 אף לאחר שקיבל שבת בתפילתו מבעוד יום.
 הגמרא מקשה קושיא נוספת על ההלכה שלמדנו מדברי רב שיש
 לאסור במלאכה את המקבל שבת בתפילתו מבעוד יום: איני - האם
 כך הוא, והא אבין שרא ליה - והרי אבין התיר לרב דימי בר ליואי
 לכבויי סלי - לעשן בגפרית סלים העשויים מנצרים בשביל לבכבם,
 לאחר שהתפלל ערבית של שבת בערב שבת מבעוד יום. מתרצת
 הגמרא: ההוא מעותא הוא - המעשה ההוא שהתיר אבין לרב דימי
 לעשות מלאכה היה הואיל ורב דימי בר ליואי קיבל שבת בטעות,
 שהיה זה יום מעונן וחשב שהגיע הערב, ולכן התפלל ערבית של
 שבת, אך לאחר מכן התפורה העננים והתברר שעדיין יום, ומחמת כן
 התיר לו אבין להמשיך במלאכתו, אך כאשר קיבל שבת מבעוד יום
 בתפילתו בכוונה תחילה, יש לו להבדיל עצמו ממלאכה.
 מקשה הגמרא: ופעותא מי הדרא - וכי קבלת שבת בטעות היא דבר
 שאפשר לחזור ממנו, והא אמר אבין, פעם אחת ביום השבת,
 נתקשרו שמים בעבים - התכסו השמים בעננים, כסבורים העם
 לומר חשכה הוא - חשבו הציבור שהגיע הערב, ונכנסו לבית
 הקנסת והתפללו תפילת ערבית של מוצאי שבת בשבת, ולאחר
 מכן נתפזרו העבים וזרחתה תקפה, וראו שהיתה טעות בידם ועדיין
 יום, ובאו ושאלו את רבי כיצד יש להם לנהוג, ואמר להם רבי,
 הואיל והתפללו, התפללו, ואין להם לחזור ולהתפלל לאחר
 שחשכה, אף שתפילתם היתה בטעות. ואם כן יש לומר שהוא הדין
 אם התפלל תפילת ערבית של שבת מבעוד יום בטעות, אין לו לחזור
 ולהתפלל, ומכיון שתפילה מבעוד יום הרי היא קבלת שבת, היה
 ראוי לאסור אותו במלאכה, ומדוע התיר אבין לרב דימי בר ליואי
 לעשות מלאכה. מתרצת הגמרא: לעולם תפילה בטעות אינה
 תפילה, ויש לו לחזור ולהתפלל, ומשום כך התיר אבין לרב דימי

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' ב

1 הַיָּאֵד יִכּוּל הָחִי לְהַכְחִישׁ אֶת הַחִי, וְעַל כֵּן מוּכַרְח אֲנִי לַהּוֹדוֹת שֶׁאֲכֵן
 2 אֲמַרְתִּי לוֹ שֶׁתְּפִילַת עֲרֵבִית רְשׁוּת. לְאַחַר מִכֵּן, הֲיָה רַבֵּן גַּמְלִיאֵל יוֹשֵׁב
 3 וְדוֹרֵשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו, מִשׁוּם שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ רַבֵּן גַּמְלִיאֵל
 4 רְשׁוּת לְשַׁבֵּת, עַד שֶׁרָנְנוּ – הִתְרַעַמּוּ כָּל הָעָם עַל הַפְּגִיעָה בַּכְּבוֹד רַבִּי
 5 יְהוֹשֻׁעַ, וְאָמְרוּ לְחוֹצְפֵיית הַתּוֹרֵגְמָן שֶׁהִשְׁמִיעַ לְרַבִּים אֶת דְּבָרֵי רַבֵּן
 6 גַּמְלִיאֵל בַּקּוֹל, עֲמוּד – הַפֶּסֶק דִּיבּוּרְךָ, וְעֲמֵד.
 7 אָמְרִי, עַד בְּמָה נִצְעָרִיה וְנִיזִיל – יֵלֶךְ וַיִּצְעַר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אֶת רַבִּי
 8 יְהוֹשֻׁעַ, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֲשֶׁתִּקְדַּ – שָׁנָה שֶׁעֲבָרָה, צִעָרִיה – צִיעָרוּ,
 9 שֶׁהִכְרִיחוּ לְבוֹא אֵלָיו בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁחָל עַל פִּי חֲשׁוֹנוֹ עִם מַקְלוֹ
 10 וּמַעֲוֵתָיו, בְּכַבּוּרֹת בְּמַעֲשֵׂה דְרַבִּי צְדוֹק – בַּעֲנִינֵי בַּכּוֹרוֹת, לַגְּבִי
 11 הַמַּעֲשֵׂה שֶׁרַבִּי צְדוֹק הֶאֱכִיל אֶת בַּכּוֹרוֹ שֶׁעוֹרִים וְנַעֲשָׂה בּוֹ מוֹם,
 12 צִעָרִיה – צִיעָרוּ בְּאוֹתוֹ אֹפֵן, שִׁישַׁב רַבֵּן גַּמְלִיאֵל וְדָרַשׁ וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 13 עֹמֵד עַל רַגְלָיו, הִכָּא נָמִי צִעָרִיה – גַּם כֵּאֵן צִיעָרוּ, תָּא וְנִעְפְּרִיה –
 14 בּוֹאוּ וְנַעֲבִירוּ מִן הַנְּשִׂאוֹת.
 15 הַסְּתַפְקוּ חַכְמִים אֶת מִי אֲפֹשֶׁר לְמַנּוֹת לְנִשְׂיָא בְּמַקּוֹמוֹ שֶׁל רַבֵּן
 16 גַּמְלִיאֵל: מֵאַן נּוֹקְמִיה לִיה – מִי נַעֲמִיד בְּמַקּוֹמוֹ, אִם נּוֹקְמִיה לְרַבִּי

17 יְהוֹשֻׁעַ – נַעֲמִיד אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הֲרִי בַּעַל מַעֲשָׂה הוּא, וַיִּצְטַעַר רַבֵּן
 18 גַּמְלִיאֵל צַעַר גָּדוֹל. אִם נּוֹקְמִיה לְרַבִּי עֲקִיבָא, דִּילְמָא עָנִישׁ לִיה
 19 דְּלִית לִיה זְכוּת אַבּוֹת – שְׂמָא יַעֲנִשׁ מִחֲמַת קְפִידְתּוֹ שֶׁל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל,
 20 מִשׁוּם שֶׁאֵין לוֹ זְכוּת אַבּוֹת, אֲלֵא נּוֹקְמִיה לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה,
 21 מִשׁוּם דְּהוּא חֲכָם, וְהוּא עָשִׂיר וְהוּא עָשִׂירִי לְעֲזַרְא. הוּא חֲכָם, דְּאִי
 22 מְקַשִּׁי לִיה מְפָרְק לִיה – שְׂאִם מְקַשִּׁים לוֹ, מִתְרַץ לֵהֶם, וְהוּא עָשִׂיר,
 23 דְּאִי אִית לִיה לְפָלוּחֵי לְבֵי קִיסְרָא, אָף הוּא אֹזֵל וּפְלָח – שְׂאִם
 24 יִצְטַרְכוּ לְלַכְתָּ לְהַשְׁתַּדֵּל לְפָנֵי הַקִּיסָר, אָף הוּא יֵילֵךְ וַיִּתֵּן דּוֹרוֹנוֹת
 25 לְקִיסְרָא, וְהוּא עָשִׂירִי לְעֲזַרְא, דְּאִית לִיה זְכוּת אַבּוֹת וְלֹא מְצִי עָנִישׁ
 26 לִיה – שִׁישׁ לוֹ זְכוּת אַבּוֹת, וְלֹא יוּכַל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל לְהַעֲנִישׁוֹ.
 27 אֲתוּ וְאָמְרוּ לִיה – בָּאוּ וּשְׂאֵלוּ אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲאִם נִיחָא
 28 לִיה לְמַר דְּלִיהוּי רִישׁ מִתְּנִיבָא – נוּחַ לְרַב לְהִיּוֹת נְשִׂיָא בְּמַקּוֹם רַבֵּן
 29 גַּמְלִיאֵל, אָמַר לְהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, אִיזִיל וְאִימְלִיךְ בְּאִינְשֵׁי
 30 בֵּיתִי – אֵלֶךְ וְאֲתִיעֵץ עִם אֲנָשֵׁי בֵּיתִי, אֹזֵל וְאִמְלִיךְ בְּדַבְרֵיהוּ – הֵלֶךְ
 31 וְהִתִּיעֵץ עִם אֲשֶׁתּוֹ, אָמְרָה לִיה אֲשֶׁתּוֹ,